

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

дисципліни

«СОЦІОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ»

(для бакалаврів)

Київ – 2018

Підготовлено кандидатом соціологічних наук, доцентом кафедри політології, соціології та соціальної роботи Нельгою Т. О.

Затверджено на засіданні кафедри політології, соціології та соціальної роботи (протокол №3 від 25.10.2018 р.)

Схвалено Вченою радою Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та соціальних наук (протокол №3 від 25.10.2018 р.)

Схвалено Вченою радою ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Нельга Т. О. Навчальна програма вивчення дисципліни «Соціологія девіантної поведінки» (для бакалаврів). – К. : МАУП, 2018. – 13 с.

Навчально-методична розробка містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни «Соціологія девіантної поведінки», тематику рефератів, варіанти контрольних робіт, питання для самоконтролю та список літератури.

© ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (МАУП), 2018

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.

Реалії сучасного життя ставлять особливі вимоги до вивчення різних аспектів функціонування суспільства, вимагають нового мислення та високої загальної культури. В умовах економічної та політичної нестабільності проблема девіантної поведінки стоїть особливо гостро. Соціологія девіантної поведінки розглядає поведінку, що відхиляється, як соціальне явище та як окремий вчинок.

Мета курсу полягає у формуванні у студентів професійного світогляду шляхом засвоєння нових знань з соціології девіантної поведінки.

Соціологія девіантної поведінки є спеціальною соціологічною дисципліною. Даний курс сприяє поглибленню знань з таких дисциплін як право, історія соціології, соціологія освіти і виховання, соціологія культури. Вивчення дисципліни «Соціологія девіантної поведінки» передбачає наявність у студента базових теоретичних знань з соціології.

Основні навчально-методичні посібники з дисципліни «Соціологія девіантної поведінки» наводяться в списку літератури.

**Тематичний план дисципліни
«Соціологія девіантної поведінки»**

№	Назви змістовних модулів та тем
I.	<i>Змістовний модуль I. Девіантна поведінка як об'єкт дослідження соціології.</i>
	Тема 1. Предмет та основні поняття соціології девіантної поведінки.
	Тема 2. Основні концепції девіантної поведінки.
II.	<i>Змістовний модуль II. Соціологічний аналіз основних видів девіантної поведінки.</i>
	Тема 3. Соціологічний аналіз злочинності як виду девіантної поведінки.
	Тема 4. Соціологічний аналіз пияцтва та алкоголізму як виду девіантної поведінки.
	Тема 5. Соціологічний аналіз вживання наркотиків як виду девіантної поведінки.
	Тема 6. Соціологічний аналіз проституції як виду девіантної поведінки.
	Тема 7. Соціологічний аналіз самогубства як виду девіантної поведінки.
III.	<i>Змістовний модуль III. Соціальне регулювання девіантної поведінки.</i>
	Тема 8. Соціальне регулювання девіантної поведінки.
	Всього годин: 90

**Зміст дисципліни
“Соціологія девіантної поведінки”**

Змістовний модуль I. Предмет соціології девіантної поведінки.

Тема 1. Предмет та основні поняття соціології девіантної поведінки.

Соціологія девіантної поведінки та її зв'язок з іншими дисциплінами. Поняття девіантної поведінки, її сутність та основні ознаки. Негативна та

позитивна девіантна поведінка. Поняття соціальних норм та їх види: правові, моральні, релігійні, етичні, естетичні та інші. Поняття соціального контролю та його види: публічний, інституційний та самоконтроль. Поняття соціальних санкцій. Історія наукових досліджень девіантної поведінки.

Література [1; 4; 8; 10; 16; 17; 20; 21; 22;24; 26; 30; 33].

Тема 2. Основні концепції девіантної поведінки.

Уявлення про девіантну поведінку у стародавньому світі: Індія, Єгипет, Китай, Стародавня Греція та Рим. Уявлення про соціальні відхилення у Нові часи: І. Кант, Ж.-Ж. Руссо, Т. Гоббс, Дж. Локк. Біологічні пояснення девіантної поведінки: Ч. Ломброзо, У. Шелдон. Психологічні пояснення девіантної поведінки: З. Фрейд. Основні соціологічні концепції девіації. Теорія аномії: Е. Дюркгейм та Р. Мертон. Теорія навішування ярликів: Г. Беккер, Е. Лемерт. Культурологічні теорії: Селлін, Міллер, Сатерленд.

Література [1; 4; 5; 8; 10; 12;16; 17; 20; 21; 22; 30; 33].

Змістовний модуль 2. Соціологічний аналіз основних видів девіантної поведінки.

Тема 3. Соціологічний аналіз злочинності як виду девіантної поведінки.

Поняття злочинності та злочинної дії. Злочинна дія як вид соціальної дії. Соціологічні особливості злочинної дії. Типологізація особистості злочинця: послідовно-криміногенний тип, ситуативно-криміногенний тип, ситуативний тип. Основні види злочинності та їх соціологічний аналіз: убивства, домашнє насильство, крадіжки тощо. Тероризм та організована злочинність як особливо небезпечні види злочинності.

Література [1; 4; 7; 17; 18; 21; 27; 32; 35].

Тема 4. Соціологічний аналіз пияцтва та алкоголізму як виду девіантної поведінки.

Алкоголізм та пияцтво як вид девіантної поведінки. Класифікація алкогольних напоїв. Основні причини вживання алкоголю (мотивація). Фізичні та психічні наслідки вживання алкогольних напоїв. Пияцтво як соціальне явище. Вживання алкогольних напоїв в різні часи та в різних культурах. Соціологічні дослідження вживання алкоголю.

Література [1; 2; 3; 11; 17; 21; 23;28; 34].

Тема 5. Соціологічний аналіз вживання наркотиків як виду девіантної поведінки.

Поняття наркотиків, наркоманії та наркотизму. Класифікація наркотичних речовин, запропонована ВООЗ. Наркоманія як історичне та соціальне явище. Основні пояснення наркотизму як соціального явища:

медичні, економічні, соціальні. Основні причини наркоманії. Соціологічні дослідження наркоманії.

Література [1; 3; 11; 13;14; 17; 21; 28; 29; 31;32;34].

Тема 6. Соціологічний аналіз проституції як виду девіантної поведінки.

Поняття проституції. Проституція як соціальна, економічна та юридична проблема. Основні моделі вирішення проблеми проституції: модель прогібіціонізму, модель легалізованої проституції, модель обмеженої легалізації. Історія проституції як соціального явища; гостинна проституція, релігійна проституція, легалізована проституція. Соціологічні дослідження проституції.

Література [1; 4; 6; 19; 21; 22;].

Тема 7. Соціологічний аналіз самогубства як виду девіантної поведінки.

Поняття самогубства та суїцидальної поведінки. Місце самогубства в історії. Ставлення до самогубства в різних культурах. Основні наукові підходи до дослідження самогубства: антропологічний підхід, психопатологічний підхід, соціологічний підхід. Класифікація основних мотивів самогубства. Робота Е. Дюркейма «Самогубство». Основні види самогубства за Е. Дюркеймом.

Література [1; 4; 5; 15; 21; 25].

Змістовний модуль 3. Соціальне регулювання девіантної поведінки.

Тема 8. Соціальне регулювання девіантної поведінки.

Основні напрямки боротьби із соціальними відхиленнями. Види соціальної регуляції девіантної поведінки: інформаційний підхід, соціально-профілактичний підхід, застосування санкцій. Профілактика девіантної поведінки з боку суспільства та держави.

Література [1; 2; 3; 4; 7; 9; 21].

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Відповідно до навчального плану студенти (слухачі) виконують контрольну роботу. Номер варіанта контрольної роботи студент визначає самостійно.

Контрольна робота виконується на аркушах паперу формату А4 обсягом не менш ніж 12 сторінок друкованого тексту (Times New Roman, 14). Для чіткого та послідовного викладу матеріалу необхідно скласти план

контрольної роботи, який має містити такі обов'язкові структурні частини:

вступ (обсягом до 2 сторінок), де висвітлюються суть і значення теми;

основну частину — розкривається зміст питань теми роботи, наводяться зауваження;

висновки, де підсумовується зібраний матеріал та містяться пропозиції;

список використаних джерел, на які даються посилання в тексті.

Контрольна робота оформлюється відповідно до методичних вимог: титульна сторінка, де вказується тема роботи, прізвище та ім'я виконавця, його група та навчальний структурний підрозділ (інститут, кафедра), дата виконання, підписується виконавцем.

У встановлений термін подається на перевірку на кафедру. До заліку студент допускається, якщо контрольну роботу оцінено позитивно.

У ході написання контрольної роботи студент має використовувати вітчизняні та іноземні інформаційні матеріали, самостійно проводити пошук документальної та фактографічної інформації, здійснювати систематизацію та узагальнення даних, виявляти ключові моменти, використовувати електронну пошту та телеконференції, застосовуючи методи пошуку в мережі Інтернет. У випадку необхідності слід проводити реферування документів, формуючи власні погляди на явища, події та процеси, базуючись на знанні граматичних форм.

ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Варіант1.

1. Поняття девіації та девіантної поведінки.
2. Біологічне трактування девіантної поведінки Ч. Ломброзо.
3. Соціальні фактори молодіжної злочинності в Україні.

Варіант2.

1. Соціальні норми та їх види.
2. Біологічна теорія девіантної поведінки У. Шелдона.
3. Соціологічний портрет злочинця.

Варіант3.

1. Поняття соціального контролю та його основні види.

2. Сучасні біологічні пояснення девіантної поведінки.
3. Кримінальні молодіжні об'єднання в Україні.

Варіант4.

1. Поняття соціальних санкцій та їх основні види.
2. Психологічні концепції девіантної поведінки.
3. Соціальні чинники пияцтва та алкоголізму у сучасному суспільстві.

Варіант5.

1. Об'єкт та предмет соціології девіантної поведінки.
2. Теорія аномії Е.Дюркгейма як концепція девіантної поведінки.
3. Соціальні чинники вживання наркотиків у сучасному суспільстві.

Варіант6.

1. Становлення соціології девіантної поведінки як наукової дисципліни.
2. Теорія аномії Р. Мертонна як концепція девіантної поведінки.
3. Зловживання спиртними напоями як соціальна проблема.

Варіант7.

1. Розвиток соціології девіантної поведінки в Україні.
2. Теорія навішування ярликів як концепція девіантної поведінки.
3. Вживання наркотиків як соціальна проблема.

Варіант8.

1. Місце соціології девіантної поведінки серед суспільних наук.
2. Культурологічні теорії девіації.
3. Соціальні чинники проституції у сучасному суспільстві.

Варіант9.

1. Соціологія девіантної поведінки в країнах Заходу.
2. Загальна характеристика позитивних та негативних девіації.
3. Самогубство як соціальна та психологічна проблема.

Варіант10.

1. Соціальне регулювання девіантної поведінки.
2. Соціальні норми та їх історичні зміни.
3. Е.Дюркгейм про основні типи самогубства.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет соціології девіантної поведінки.
2. Зв'язок соціології девіантної поведінки з іншими соціальними науками.
3. Основні категорії соціології девіантної поведінки.

4. Поняття девіації.
5. Поняття девіантної поведінки.
6. Девіантна та делінквентна поведінка.
7. Негативні та позитивні девіації.
8. Девіації та інші види негативних явищ: порівняльний аналіз.
9. Поняття соціальної норми.
10. Основні види соціальних норм.
11. Історична змінність соціальних норм.
12. Соціальний контроль та його види.
13. Поняття соціальних санкцій.
14. Основні види соціальних санкцій.
15. Уявлення про соціальні відхилення у стародавньому світі.
16. Уявлення про норми та відхилення у Стародавній Греції та Римі.
17. Уявлення про соціальні відхилення у Нові часи.
18. Пояснення девіації з точки зору Ч. Ломброзо.
19. Пояснення девіантної поведінки У. Шелдона.
20. Психологічні концепції девіації.
21. Теорія аномії Е. Дюркгейма.
22. Теорія аномії Р. Мертона.
23. Типи адаптації до аномії за Р. Мертоном.
24. Теорія навішування ярликів.
25. Поняття первинної та вторинної девіації у теорії навішування ярликів.
26. Культурологічні теорії девіації.
27. Поняття злочину, злочинної дії та злочинності.
28. Злочинна дія як вид соціальної дії.
29. Характеристика основних видів злочинності.
30. Кримінальні молодіжні об'єднання та їх класифікація.
31. Тероризм як особливо небезпечний вид злочинності.
32. Організована злочинність як соціальне явище.
33. Поняття пияцтва та алкоголізму: порівняльний аналіз.
34. Поняття аддиктивної поведінки.
35. Вживання спиртних напоїв як історичне явище.
36. Основні культурні моделі вживання алкогольних напоїв.
37. Фізичні, психічні та соціальні наслідки зловживання спиртними напоями.
38. Поняття наркоманії та наркотизму.
39. Поняття наркотиків та їх класифікація.
40. Вживання наркотиків як історичне явище.
41. Сучасні концепції пояснення наркоманії як соціального явища.
42. Соціальні та економічні фактори вживання наркотиків.
43. Поняття проституції.
44. Основні моделі державного впливу на проституцію.
45. Проституція як історичне явище.
46. Поняття гостинної, храмової та легалізованої проституції.
47. Соціальні та економічні фактори проституції.

48. Поняття самогубства та суїцидальної поведінки.
49. Самогубство та інші види насильницької смерті: порівняльний аналіз.
50. Самогубство в різних культурах та релігіях.
51. Основні напрямки наукового дослідження самогубства.
52. Основні мотиви самогубства.
53. Егоїстичне самогубство (Е. Дюркгейм).
54. Альтруїстичне самогубство (Е. Дюркгейм).
55. Аномічне самогубство (Е. Дюркгейм).
56. Характеристика основних напрямків боротьби із соціальними відхиленнями.
57. Сутність інформаційного підходу як засобу боротьби із соціальними відхиленнями.
58. Соціально-профілактичний підхід боротьби із соціальними відхиленнями.
59. Застосування санкцій як засіб боротьби із соціальними відхиленнями.
60. Роль держави та суспільства у боротьбі із соціальними відхиленнями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Гіденс Е. Соціологія. К. Основи, 1999.
2. Глобализация и девиантность /Я.Гишинский, В.Гольберт и др. СПб.: 2006.
3. Гоголева А.В. Аддиктивное поведение и его профилактика. Учебно-методическое пособие. Воронеж, 2003.
4. Девиантность и социальный контроль в России (XIX-XX вв.): тенденции и социологическое осмысление. СПб., Алетейя, 2000.
5. Дюркгайм Е. Самогубство. Соціологічне дослідження. К. Основи, 1998.
6. Дюфур П. История проституции. К. Интербук, 1991.
7. Зудин В.Ф. Криминалистическая профилактика преступлений (концепции, принципы, средства реализации): Учебное пособие. Воронеж: Изд-во ВГУ, 1995.
8. Кітов М.Г. Соціологія девіантної поведінки: конспект лекції з дисципліни «Соціологія»: К. 2005.
9. Корченков В.В. Социальное регулирование девиаций: структура, процессы. –М. 2000.
10. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії. Навчальний посібник. К., 1999.
11. Максимова Н.Ю. Безпека життєдіяльності: соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії. Навчальний посібник. –К.: Либідь, 2006.
12. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура. К. Абрис, 1996.
13. Молодежь и наркотики (социология наркотизма): Х., Торсинг, 2000.
14. Нагорна А.М. Наркоманія: Адаптація молоді до праці та життя. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005.
15. Паперно И. Самоубийства как культурный институт. М., 1999.
16. Примуш М.В. Загальна соціологія. Київ, 2004.
17. Рудакова И.А., Ситникова О.С., Фальчевская Н.Ю. Девиантное поведение: Учебное пособие для студентов образовательных учреждений среднего профессионального образования. Ростов н/Д: Феникс, 2005.
18. Рущенко І.П. Соціологія злочинності /Нац. Ун-т внутрішніх справ. Х. 2001.
19. Секс-бізнес в Україні: спроба соціального аналізу. /О.Балакірева, Т.Бондар, Ю.Галустян. Український інститут соціальних досліджень. 2001.
20. Смелзер Н. Социология. М. Феникс, 1994.
21. Социальные отклонения. М. Юридическая литература, 1989.
22. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. М. Политиздат, 1992.
23. Ткачова Т.М. Реклама слабоалкогольних напоїв у формуванні девіантної поведінки неповнолітніх. К.: Науковий світ, 2007.

24. Харчева В. Основы социологии. Учебник. М., Логос, 1997.
25. Шестопалова Л.М. Самогубства як явище: Науковий нарис. К. 2000.
26. Якуба О.О. Соціологія. Навчальний посібник для студентів. Х. Константа, 1996.

Додаткова:

27. Антонян Ю.М. Убийства ради убийства. – М.: Щит-М, 1998.
28. Белавіна Т.І. Соціальна дезадаптація молоді: чинники та умови. –К.: ППНВ, 2004.
29. Березин С.В. Психология наркотической зависимости и созависимости. – М.: МПА, 2001.
30. Гишинский Я. Социология девиантного поведения как специальная социологическая теория. //Социологические исследования, 1991, №4.
31. Гриненко И.М. Наркобизнес и национальная безопасность. К.: Сфера, 2004.
32. Ильяшенко А.И. Социальная среда в генезисе преступного поведения (особенности криминализации несовершеннолетних под влиянием социальной микросреды). –М.: ВНИИ МВД России, 2001.
33. Коэн А.К. Отклоняющееся поведение и контроль за ним. //Американская социология./Ред. Осипов Г.В. - М.1972.
34. Тютюн, алкоголь, наркотики в молодіжному середовищі: вживання, залежність, ефективна профілактика. /О.Яременко, О.Балакірева. Державний інститут проблем сім'ї та молоді. К. 2005.
35. Филонов В.П. Актуальные проблемы современной криминологии. Донецк: Донеччина, 1997.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни	4
Зміст дисципліни	4
Вказівки до виконання контрольної роботи	6
Тематика контрольних робіт	7
Питання для самоконтролю	8
Список літератури	11